

Ця проблема завжди розв'язується складно, оскільки активна позиція в цьому плані у багатьох не є сформованою.

Для учнів питання профорієнтації важливі, знайомі, але з якого боку підійти до усвідомленого їх рішення, далеко не всі уявляють. Саме тому є важливою допомога дорослих на етапі формування готовності підлітка до професійного самовизначення.

Допомога педагогів старшокласникам у професійному самовизначенні пов'язана з необхідністю інформувати школярів про різноманітність світу професій, про їх зв'язок з науками і предметами, що вивчаються у школі, роз'яснювати специфіку і особливості професійної діяльності. Також важливо дати учням можливість освоїти практичні навички планування, розвивати здатність бачити позитивну перспективу свого майбутнього життя, надавати старшокласникам емоційну підтримку. Це допоможе випускникам зробити самостійний і свідомий вибір.

Проектна діяльність здатна забезпечити формування в учня таких знань, поведінкових моделей, цінностей, які дадуть змогу бути успішним в житті.

Крім того, інтеграція навчальних предметів в актуальне знання, необхідне для ефективної трудової діяльності, сприяє визначенню місця і ролі шкільних предметів у структурі професій, надає можливості старшокласникам виконувати трудові, технологічні, соціальні, професійні спроби визначитися з вибором професії.

Проектне навчання є непрямим, і тут цінні не тільки результати, а ще більшою мірою сам процес, за якого відбувається особистісне зростання учасника проекту. Проектне навчання – корисна альтернатива класно-урочній системі, але воно аж ніяк не має витіснити її і ставати певною панацеєю. Його варто використовувати як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, як засіб прискорення зростання і в особистісному вимірі, і в академічному.

Найперспективнішими видами проектною діяльності, з огляду на її потенційні психолого-педагогічні можливості, є колективні міжпредметні чи надпредметні проекти, що не тільки виступають як інтегруючий чинник і фактор сучасної освіти, не тільки систематизують знання, але й забезпечують максимальне його наближення до реальних потреб життя, творчої самореалізації, природовідповідного розвитку і конструктивної соціалізації особистості учнів.

ОСОБЛИВОСТІ ВАРІАТИВНОГО КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Василь Кизенко,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії дидактики, Інститут педагогіки НАПН України*

Варіативність сучасної освіти передбачає створення можливостей для усвідомленого, цілеспрямованого вибору змісту і засобів здобуття освіти. Максимально мо-

жливий вибір дає усім учасникам педагогічного процесу змогу задовольняти свої освітні потреби.

У структурі змісту загальної середньої освіти виокремлюють спільне для всіх середніх закладів освіти змістове осердя – державний компонент та його органічну складову – регіональний і шкільний варіативні компоненти. Регіональний варіативний компонент формується на обласному та міжобласному рівнях і відображає економічну, природничо-географічну, етнічну, соціокультурну своєрідність регіону, його історію, традиції тощо. Шкільний варіативний компонент формується в освітньому закладі, де створюються умови для задоволення пізнавальних інтересів учнів, їхнього самовираження в художній, музичній, технічній, трудовій діяльності. Сюди відносять предмети й курси за вибором, факультативні курси. Варіативність змісту освіти – це: а) варіативність змісту на різних рівнях і ступенях освіти; б) варіативність організації освітнього процесу (форми організації, освітні технології тощо); в) варіативність у забезпеченні освітнього процесу.

Найбільш вивчена і нормативно закріплена варіативність освіти, яка забезпечує створення сприятливих умов для вибору і самореалізації через використання варіативного компонента змісту освіти (регіонального і шкільного компонентів), різноманітних видів диференціації та індивідуалізації навчання, його профілізації.

Варіативність освіти треба розглядати разом із діяльністю суб'єктів освітнього процесу – учнів, учителів і суспільства загалом. Кожен з них має свої цілі, завдання і можливості здійснення індивідуального освітнього вибору. В нинішніх практиках учень має мінімальний простір вибору. Найбільшим ступенем варіативності володіють загальноосвітні навчальні заклади відкритої освіти; варіативність майже зовсім відсутня у системах навчання з жорстко визначеною програмою, способами взаємодії учителя і учня. Конструювання учнем власного змісту освіти можливе, зокрема, у системі додаткової освіти.

Учитель у процесі викладання здійснює вибір відповідно до своєї індивідуальної дидактичної системи. Для удосконалення навчально-виховного процесу, збільшення його ефективності використовує способи організації своєї діяльності й діяльності учнів, з якими добре обізнаний.

Варіативність є передумовою задоволення пізнавальних потреб учнів з різним ступенем мотивації навчальної діяльності, інтересами, навченістю, успішністю засвоєння навчального матеріалу тощо. Здійснюючи свій вибір, учень має можливість засвоювати той зміст освіти, тим способом і на тому рівні, який найбільшою мірою відповідає його можливостям, потребам й інтересам. Водночас учень може вибирати лише з тих варіантів, які надає йому школа як соціальний інститут.

Для кожної моделі освіти варіативність дає можливість реалізувати: а) індивідуальне цілепокладання учня (здобуття освіти для розв'язання різних життєво важливих проблем тих, хто навчається); б) індивідуальну освітню траєкторію (як у процесі вивчення окремих предметів, так і за проектування індивідуального процесу навчання

загалом – його змісту, темпів і часу засвоєння тощо); в) цілеспрямований процес самонавчання найбільш ефективним способом, з погляду учня, завдяки засобам самонавчання, які надаються; г) різноманітні освітні ресурси для досягнення індивідуальних цілей навчання кожного школяра.

Варіативність змісту освіти – це умова співіснування різних підходів до вибору змісту, моделей і технологій навчання, забезпечення диференціації та індивідуалізації освіти. Вона дає змогу брати до уваги різні науково-методологічні підходи, культурні традиції багатонаціональної країни за єдиної освітньої політики (Іванова Е. О., 2004).

Провідною умовою реалізації варіативності змісту освіти є виокремлення інваріантного і варіативного компонентів. За реалізації варіативного компонента задовольняються різноманітні індивідуальні освітні потреби учасників процесу навчання, запити громадських і професійних товариств. Варіативний компонент дає можливість розглядати зміст освіти не лише як щось зовнішнє стосовно учня, учителя, батьків, а й як породження їхніх індивідуальних уявлень про процес навчання, його цілі, завдання, можливості. Усі учасники педагогічного процесу стають його співавторами.

Учень при цьому є суб'єктом навчальної діяльності. Така позиція, передусім, зумовлена його суб'єктивним досвідом, уміннями регулювати свою пізнавальну діяльність. У процесі навчання значущими стають: учнівське цілепокладання, зважання на наявні у конкретного учня знання і уявлення, навчальні і надпредметні уміння, індивідуальна творчість у поєднанні з колективною пошуковою діяльністю, оцінювання здобутих результатів і засобів їх досягнення. У процесі навчання у школярів формується досвід емоційно-ціннісного ставлення до засвоєних знань, світосприймання, завдяки чому визначається цінність і унікальність кожної людської особистості. З набуттям суб'єктивного досвіду процес освіти перетворюється для учня в особистісно значущий індивідуальний варіативний процес «створення себе». Здійснюється він завдяки організації індивідуальної діяльності, підставою для якої стають усвідомлені особисті потреби, інтереси, прагнення, індивідуально вироблені способи навчальної роботи й особисте ставлення до неї. Отже, чільне місце посідає «самодіяльність» школяра – учіння, яке є особливою індивідуальною діяльністю учня з опанування соціокультурних норм пізнання.

За використання кожної моделі освіти варіативність на практиці перетворюється для вчителя і учня на проблему вибору змісту освіти, технології навчання, тобто способів комунікативної взаємодії на уроці двох суб'єктів щодо того чи іншого навчального матеріалу (об'єкта пізнавальної комунікації). Варіативність реалізується у процесі розгортання освітньої ситуації завдяки унікальному суб'єктивному досвіду учасників цієї взаємодії. Ефективним такий процес навчання може бути лише у межах особистісно орієнтованої парадигми, коли провідною характеристикою навчання стає опертя на суб'єктивний досвід учасників педагогічного процесу (насамперед учителя і учня).

Саме на формування у дитини системи знань і ставлення до навколишнього світу, на збагачення суб'єктивного досвіду і спрямоване особистісно орієнтоване навчання. Од-

ним з його основних завдань є не просто засвоєння знань учнями, а їх самостійне здобуття і цілеспрямоване застосування. Наразі йдеться про ті знання, які школярі застосовують для поєднання суб'єктного досвіду й інформації, яку отримали від учителя або з інших джерел. В особистісно орієнтованому навчанні важливе не лише (і не стільки) запитання: «Що це означає?», скільки запитання: «Що це означає для мене?»

Такий підхід передбачає формування у школярів варіативних індивідуалізованих знань, пов'язаних з реальним світом, тобто автентичних. Знання стають автентичними, якщо: доповнюють систему знань, сформовану самим учнем; є «активними», тобто учень уміє користуватися ними, ставити запитання і виконувати пізнавальні й практичні дії, щоб набути знань, яких йому бракує; є усвідомленою учнем цінністю реального життя.

Наприклад, державі потрібна невелика група людей, які знають на високому теоретичному рівні хімію або фізику. А ось людей, котрі вміють учитися, оперувати інформацією, спілкуватися, розв'язувати типові й нетипові ситуації, розробляти, здійснювати і презентувати проекти, потрібно значно більше.

Для реалізації цих цілей недостатньо навчальних предметів, які викладаються у навчальному закладі. Тим більше – замало одномірного уявлення про їх зміст, який хочемо розвивати, про освіту в новій парадигмі.

Щоб відобразити ідею варіативності у практиці освіти, необхідно, зокрема, втілити ідею формування змісту освіти «зверху».

Для втілення закладеної на допредметному рівні ідеї варіативності потрібно: а) розробити структуру змісту освіти на засадах, визначених суспільством і державою вимог до випускника; б) визначити головні елементи «осердя» змісту освіти, відповідно до його структури – знання, уміння і навички, творча діяльність, цілісно-смислові аспекти; в) визначити варіативні елементи змісту освіти, ту оболонку, яка дасть кожному учневі змогу усвідомити своє місце в освіті, з огляду на особистісні наміри; г) визначити обсяг інваріантної частини у загальному обсязі змісту, щоб зберегти систематичність і цілісність освіти, а також не перевищити кількість годин гранично допустимого навчального навантаження з огляду на варіативну частину.

ІНТЕГРАЦІЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ

Оксана Братаніч,

кандидат філологічних наук, доцент

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, м. Київ

Інформаційне цивілізоване суспільство ХХІ століття потребує ґрунтовної соціальної зміни, в основі якої покладені соціокультурні, гуманітарні, технологічні освітньо-інформаційні реформи. Осмислення стандартів якості наукових досліджень, що виконуються у вищих навчальних закладах, є компромісом між ідеалом служін-